

Η φυλή των Καλάς

Ήταν το 1895, όταν ο Άγγλος αξιωματικός Σερ Τζορτζ Ρόμπερτσον, ήρθε αντιμέτωπος με μια φυλή, στον Ινδικό Καύκασο, στα Ιμαλία του Πακιστάν, στο οροπέδιο Τσιτράλ, που κανένας μέχρι τότε, τουλάχιστον στον δυτικό κόσμο δεν γνώριζε την ύπαρξή της. Ο Ρόμπερτσον παραξενεύτηκε όταν είδε ότι φυσιογνωμικά οι άνθρωποι αυτοί δεν θύμιζαν και πολλά πράγματα σε σχέση με τον υπόλοιπο ντόπιο πληθυσμό της ευρύτερης περιοχής. Απεναντίας, τα χαρακτηριστικά τους θύμιζαν περισσότερο δυτικό τύπο ανθρώπου και δη μεσογειακό. Η αρχική του έκπληξη μεγάλωσε, καθώς διαπίστωσε ότι καταλάβαινε κάποια από τα λεγόμενα των ανθρώπων αυτής της φυλής. Ο Ρόμπερτσον, όντας ελληνιστής, γνώριζε αρχαία ελληνικά και ξαφνιάστηκε όταν άκουσε να βγαίνουν απ' τα χείλη αυτών των ανθρώπων, μεταξύ άλλων και αρχαιοελληνικές λέξεις και φράσεις. Η φυλή αυτή λεγόταν Καλάς (Kalash) και ο Ρόμπερτσον βεβαίωνε τότε πως το 50% της γλώσσας τους ήταν αρχαιοελληνική.

Μέχρι πριν λίγα χρόνια, δεν είχαν γίνει κάποιες αξιόλογες έρευνες για την ιστορία και την ζωή των Καλάς. Ο Πακιστανικός Οργανισμός Τουρισμού τους προβάλλει ως απογόνους των στρατιωτών του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Από τον ελληνικό χώρο ενδιαφέρθηκαν κάποιοι ιδιώτες γι' αυτούς και τους έκαναν κατά κάποιον τρόπο γνωστούς, όπως ο σκηνοθέτης Δημήτριος Μανωλεσάκης, ο Δημήτρης Αλεξάνδρου, ιδρυτής της Πολιτιστικής Εταιρείας Πανελλήνων «ΜΑΚΕΔΝΟΣ», ο εκπαιδευτικός Αθανάσιος Λερούνης κ.ά.

Η χώρα του Πακιστάν καθίσταται ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα για τους Έλληνες, όχι μόνο για το ιστορικό παρελθόν της αλλά και για το παρόν της. Ο σημερινός επισκέπτης ακούει έκπληκτος τους φιλόξενους πολίτες αυτής της χώρας να φέρουν με πολλή υπερηφάνεια το όνομα «Σικαντέρ Αζάμ» (Αλέξανδρος ο Μέγας). Να μιλούν για τις 6 Αλεξάνδρειες που υπάρχουν στη χώρα τους, μεταξύ των οποίων είναι η Νίκαια-Αλεξάνδρεια και η Βουκεφάλεια-Αλεξάνδρεια. Να εμπιστεύονται την «Younani Medicine», δηλαδή την ελληνική Ιατρική, παιδί της Ιπποκράτειας, που έφερε μαζί του ο Αλέξανδρος. Έκπληκτος ο Έλληνας επισκέπτης των μουσείων του Πακιστάν στο Καράτσι, στη Λαχώρη, στο Πεσάβαρ, στα Τάξιλα, διαβάζει γραμμένα στα ελληνικά τα ονόματα των 41 Ελλήνων βασιλέων της Βακτρίας και της Ινδίας πάνω στα χρυσά και αργυρά τους νομίσματα: Δημήτριος, Μένανδρος, Αγαθοκέλεια... Βλέπει το Βούδα με τα απολλώνια χαρακτηριστικά, ντυμένο με τον ελληνικό χιτώνα, και διακρίνει στα

ανάγλυφα της Gadhara, δίπλα στις Βουδιστικές Θεότητες, Ελληνικές, όπως του Δία και της Αθηνάς. Ανάμεσα στους κορινθιακούς κίονες και τις πέτρινες γιρλάντες με τ' αμπελόφυλλα, τους κισσούς και τους ερωτιδείς, τους Τρίτωνα και τους Άτλαντες, τα ανάγλυφα με τις βακχικές σκηνές και τους ελληνικούς χιτώνες των αγαλμάτων, ξεχνά την απόσταση που χωρίζει το Πακιστάν από την Ελλάδα της Μεσογείου.

Όταν μαθαίνουν ότι είναι Έλληνας, του συνιστούν να επισκεφθεί τους «συγγενείς» του στις βόρειες περιοχές του Πακιστάν, εκεί όπου συναντώνται οι οροσειρές των Ιμαλαίων και του ινδικού Καυκάσου (Hindukish). Οι παραδόσεις αυτών των φυλών με τα Μεσογειακά χαρακτηριστικά, στο Τσιτράλ, στο Χούνζα, στο Γκιλγκίτ, στο Σκαρντού με την ακρόπολή τους που την ονομάζουν Ισκαντέρια, δηλαδή Αλεξάνδρεια, τους θέλουν απογόνους των στρατιωτών του Μ. Αλεξάνδρου και έτσι προβάλλονται από τα έντυπα του Πακιστανικού Οργανισμού Τουρισμού.

Παρ' ότι υπάρχει σήμερα η εντύπωση ότι οι Καλές και συναφείς φυλές, αποτελούν τα πρώτα δείγματα ελληνικής παρουσίας στην περιοχή, κάτι τέτοιο δεν είναι αληθές.

Αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς, όπως ο Ηρόδοτος, μας ενημερώνουν ότι από τον 6ο π.Χ. αιώνα υπήρχαν εκεί Έλληνες, αλλά και βουδιστικά κείμενα, όπως το «Majjihima Nakaya», αναφέρονται σε «Κράτος Ελλήνων» την εποχή του Βούδα τον 6ο π.Χ. αιώνα στον Καύκασο (Hindukush), εκεί που σήμερα ζουν οι Καλές. Η παρουσία των Ελλήνων στην ινδική υποήπειρο γίνεται περισσότερο αισθητή μετά τον 4ο π.Χ. αιώνα:

1. Με την εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου που διέσχισε τη χώρα του Ινδού (327-326 π.Χ).
2. Με την ανάπτυξη των ελληνικών Βασιλείων της Βακτρίας και της Ινδίας για τρεις περίπου αιώνες μετά τον Μέγα Αλέξανδρο.
3. Με την άνθιση της Ελληνοβουδιστικής τέχνης της «Gadhara» για άλλους πέντε αιώνες .

Ποιοι είναι οι Καλές και τι τους κάνει τόσο ενδιαφέροντες;

Οι Καλές υποστηρίζουν ότι είναι απόγονοι των στρατιωτών του Μέγα Αλέξανδρου, ο οποίος, ως γνωστόν, ενθάρρυνε τους μεικτούς γάμους, δίνοντας πρώτος το παράδειγμα με τον γάμο του με τη Ρωξάνη. Μέχρι τον 19ο αιώνα ζούσαν στην αυτόνομη περιοχή του Καφιριστάν (χώρα των απίστων) και αριθμούσαν περί τους 800.000. Με τις επιδρομές των μουσουλμάνων, το μεγαλύτερο τμήμα τους είτε αποδεκατίστηκε είτε εξισλαμίσθηκε. Όσοι θέλησαν

να σωθούν και να διατηρήσουν τη θρησκεία τους, αναγκάστηκαν να καταφύγουν σε δυσπρόσιτα σημεία των Ιμαλαίων, κυρίως στην περιοχή Hindukush και απετέλεσαν τους προγόνους των σημερινών Καφίρ Καλάς. Σήμερα οι Καλάς αριθμούνται σε περίπου 3.000, χωρισμένοι σε 30 περίπου οικισμούς και ζουν σε υψόμετρο άνω των 3.000 μέτρων στο Πακιστάν, ένα άλλο τμήμα ζει εντός των γειτονικών συνόρων στο Αφγανιστάν κι ένα μικρότερο στα όρια της Κίνας. Η γεωγραφική αυτή απομόνωση των Καλάς, συνέβαλε στη διάσωση του παραδοσιακού τρόπου ζωής, διατηρώντας μέχρι σήμερα, μετά από 2.300 χρόνια, πολλά στοιχεία του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού.

Οι Καλάς δεν είναι η μόνη φυλή που διεκδικεί αρχαιοελληνικές ρίζες. Υπάρχουν κι άλλες φυλές, όπως οι Πατάν και οι Χούνζα (ή Χούσνα), οι οποίοι βάσιμα υποστηρίζουν κι αυτοί ότι είναι απόγονοι των στρατιωτών του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Το στοιχείο όμως που διαφοροποιεί τους Καλάς από τις υπόλοιπες φυλές, είναι το γεγονός ότι είναι οι μόνοι που δεν έχουν εξισλαμισθεί. Απεναντίας, διατηρούν μια θρησκευτική παράδοση που παραπέμπει στο αρχαιοελληνικό Δωδεκάθεο. Κάτω απ' αυτή την οπτική γωνία, οι Καλάς θεωρούνται περισσότερο «εξερευνησιμοί», καθώς η μελέτη της ζωής τους και της παραδόσεως τους, δίνει περισσότερα και πολύτιμα στοιχεία για το ιστορικό παρελθόν τους.

Τα τελευταία χρόνια κάποιες γενετικές έρευνες που έχουν γίνει, αμφισβητούν την ελληνική προέλευση των Καλάς, χωρίς όμως και να την αποκλείουν, κάνοντας λόγο γενικά για ευρωασιατική καταγωγή των Καλάς. Το στοιχείο που προβάλλεται περισσότερο, είναι η περιορισμένη σχετικά συμμετοχή του ελληνικού DNA στο DNA των Καλάς, το οποίο σύμφωνα με τις έρευνες αυτές φτάνει έως και 40%. Κάτι τέτοιο όμως ίσως δεν θα πρέπει να θεωρείται παράξενο, καθώς οι Καλάς είναι αποτέλεσμα επιμειξίας. Βέβαια, λόγω προηγούμενου ιστορικού, με διάφορες «κατά παραγγελία» χρηματοδοτούμενες γενετικές έρευνες, που εμφάνιζαν τον Μέγα Αλέξανδρο...Σκοπιανό και τους Έλληνες...Αιθίοπες, θα πρέπει να είναι κάποιος αρκετά επιφυλακτικός μ' αυτές και πολύ περισσότερο όταν υπάρχουν στοιχεία (κυρίως πολιτισμικά) που αποδεικνύουν ακριβώς το αντίθετο.

Η γλώσσα των Καλάς

Η γλώσσα των Καλάς (Kalasha) σήμερα είναι κυρίως ένα μείγμα περσικών, σανσκριτικών και αρχαίων ελληνικών. Η γλώσσα των Καλάς δεν γράφεται. Δανοί ερευνητές που ασχολήθηκαν από το 1948 μαζί τους είχαν κατασκευάσει έναν τύπο αλφαβήτου που στηρίζεται στο φωνητικό. Σύμφωνα με την ανάλυση των έως τώρα στοιχείων της καθηγήτριας του Αγγλικού Τμήματος του ΑΠΘ, Ελισάβετ Μελά-

Αθανασοπούλου, που βρέθηκε το 2007 στην περιοχή, πιστοποίησε επιστημονικά την άμεση επαφή της ελληνικής γλώσσας με αυτή που χρησιμοποιεί η ορεσίβια αρχαία φυλή, στη γλώσσα των Καλός διαφαίνεται η επίδραση στο λεκτικό μέρος με αρχαιοελληνικές λέξεις που έχουν διασωθεί στη γλώσσα και διατηρούν έως σήμερα την αρχαία σημασία τους. Επίσης, στο συντακτικό μέρος υπάρχει ένα μεγάλο τμήμα με πολλαπλές ομοιότητες στην κλίση των ρημάτων και με γραμματικά φαινόμενα όπως η γενική απόλυτη. Ομοιότητες της καλασικής με την αρχαία ελληνική γλώσσα διαπιστώνονται επίσης στο γραμματικό και το συντακτικό μέρος. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του αρχαιοελληνικού ρήματος «δίδωμι (δίνω)», που στην καλασική γλώσσα είναι dem, το οποίο και στις δύο περιπτώσεις συντάσσεται και χρησιμοποιείται με δοτική (δίδωμι τινί τι).

Στην γλώσσα τους βρίσκουμε λέξεις που έχουν κοινές ρίζες με τη δική μας γλώσσα:

NOM=όνομα

ΠΑΡΕΙΜ=πορεύομαι, διαβαίνω εκ του πάρειμι

ΧΕΜΑΝ=χειμώνας

ΙΛΑ=έλα

ΔΟΝΤΟΥΓΙΑ=δόντια

ΔΙ=δίδω

ΙΣΠΑΤΑ=χαιρετισμός, εκ του ασπάζομαι. Γι' αυτό φιλιούνται όταν συναντιούνται μετά από καιρό.

Επίσης, «Το όμορφο», το λένε «εις καλόν», τη γυναίκα «γυναίκ», τα καρύδια «γιουνάν αρύδ», τον Μακεδόνα «Μαχεντόν», τις Χάριτες «Χαρίτας», τους Ίωνες (Έλληνες) «Γιουνάν», τον δήμο «ντίμο», την Αφροδίτη «Αφροντάιν». Αλλά και στη γύρω περιοχή, που μέχρι τα τέλη του προηγούμενου αιώνα ανήκε στην αυτόνομη επικράτεια του Καφισιστάν (χώρα των απίστων κατά τους Μουσουλμάνους, που κατάφεραν να εξισλαμίσουν το μεγαλύτερο ποσοστό των Καφίρς), συναντά κανείς στους χαιρετισμούς τους λέξεις όπως «χάιρε, χαϊρέτα, γιάμασις».

Η Ελισάβετ Μελά-Αθανασοπούλου που έζησε με τις οικογένειες των Καλός για μερικούς μήνες, κατέγραψε τη γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμά τους, τις καθημερινές ασχολίες και τις λατρευτικές τελετές τους. Η έρευνά της διακόπηκε προσωρινά για ένα τετράμηνο, λόγω βαριάς της ασθένειας από τοπικό πυρετό. Μετά την ανάρρωσή της, η καθηγήτρια συνέχισε την έρευνα, με τη συνεργασία φυσικού ομιλητή Καλός που δέχτηκε να έρθει στην Ελλάδα. Σύμφωνα με την καθηγήτρια, η απομόνωση των Καλός στις κοιλάδες σε υψόμετρο μεταξύ 3.000 και 3.800

μέτρων, η πίεση από τους γύρω πληθυσμούς, αλλά και η ανάγκη τους για εργασία λόγω του φτωχού φυσικού τους περιβάλλοντος, τους έφερε σε επαφή με πολλούς άλλους λαούς και γλώσσες, με αποτέλεσμα να υπάρχουν πολλαπλά δάνεια στη γλώσσα.

Σύμφωνα με την ίδια, στον πληθυσμό τους υπερισχύει το άρρεν φύλο, τόσο στους ενήλικες όσο και στα παιδιά, χαρακτηριστικό που δυσχεραίνει την συνέχιση του είδους τους, λαμβάνοντας υπόψη ότι η γυναίκα Καλάς παντρεύεται από τα 14 έως τα 17 της χρόνια: *«Η δημογραφική τους εξέλιξη καθορίζει και την γλωσσολογική. Θεωρείται υπό εξαφάνιση γλώσσα, αλλά είναι θετικό το γεγονός ότι οι Καλάς είναι ιδιαίτερα συνδεδεμένοι με την παράδοσή τους και αυτό την κρατά ακόμη ζωντανή».*

Η ζωή, η θρησκεία και τα ήθη και έθιμα των Καλάς

Η θρησκεία τους είναι πολυθεϊστική. Πατέρας των θεών και των ανθρώπων είναι ο DI ZAU (Δίας-Ζευς). Το όνομά του σημαίνει «αυτός που δίνει ζωή» μιας και οι λέξεις «DI» και «ZAU» σημαίνουν «Δίδω» και «Ζωή» αντίστοιχα. Οι Καλάς απευθύνουν τα μηνύματα και τις προσευχές τους στον DI ZAU με τον θεό-αγγελιοφόρο τους που ονομάζεται BALUMAIN, ο οποίος σύμφωνα με μελετητές είναι ο θεός Απόλλωνας. Τον πατέρα των θεών τον αποκαλούν και “Raintagarau” (Παντοκράτωρ) που σημαίνει αυτόν που «τα πάντα ελέγχει και κυβερνά». Η θεότητα του σπιτιού, της οικογένειας και της κοινότητας είναι η «Tsestak» (Εστία). Κάθε σπίτι έχει μια γωνιά αφιερωμένη σ’ αυτήν και κάθε οικισμός ένα ναό, όπου συγκεντρώνονται για τις τελετές τους. Στα δάση, στα ποτάμια, στις κορυφές των βουνών κατοικούν διάφορα Πνεύματα (Νύμφες), που πολλές φορές βοηθούν τους Καλάς μέσω «διαμέσων» ανθρώπων οι οποίοι μπορούν και επικοινωνούν μαζί τους. Προστάτης των ποιμένων είναι ο “Sagikor” με ιδιαίτερο ιερό, που δέχεται προσφορές όταν οι ποιμένες κατεβαίνουν από τα υψώματα στα χωριά τους. Το τελετουργικό της θυσίας ακολουθεί την αρχαία ελληνική παράδοση, αφού και εδώ ο κέδρος και η βελανιδιά είναι τα ιερά δένδρα του DI ZAU. Ο καπνός των κλαδιών που καίγονται ευχαριστεί τους θεούς. Αυτοί που συμμετέχουν στη θυσία πρέπει να κάνουν καθαρτήριο λουτρό με νερό πηγής ή με μούστο από σταφύλια που έκοψαν πρόσφατα. Με το αίμα του ζώου ραντίζουν το βωμό και τη φωτιά που έχουν ανάψει. Κατά τη διάρκεια της τελετής όλοι οι άνδρες προσεύχονται μεγαλόφωνα στους θεούς. Οι γυναίκες δεν συμμετέχουν. Τα κέρατα του θυσιαζόμενου ζώου κοσμούν τις προσόψεις των σπιτιών, αφού το δικέρατο σύμβολο παραμένει ακόμα ιερό στον τόπο τους από τότε που ο μεγάλος

στρατηλάτης το υιοθέτησε, όταν επισκέφθηκε το Ιερό του Άμμωνα Δία στην όαση Σίβα.

Οι Καλές ακολουθούν σήμερα τα ίδια αρχαία έθιμα, δηλαδή καθαρτήρια λουτρά, ψήσιμο ειδικών άρτων, πυρσοφορίες, σεξουαλικά πειράγματα, προσφορά τροφών στους προγόνους τους κ.α. Η μουσική των Καλές είναι συνδεδεμένη με τον κύκλο ζωής. Μια ειδική κατηγορία τραγουδιών αφορά τους νεκρούς και τελούνται χοροί προς τιμή τους γύρω από βωμό που δεσπόζει κάποιο ξόανο. Το τραγούδι είναι ατομικό πάνω σε απλές μελωδίες ή ομαδικό σε πιο γρήγορους ρυθμούς. Στα ομαδικά τραγούδια γίνεται χρήση της πολυφωνίας, ένα στοιχείο που διαφοροποιεί τη φωνητική μουσική των Καλές από τις μουσικές παραδόσεις του Πακιστάν και Αφγανιστάν. Στις θρησκευτικές εορτές που παρευρίσκονται και γυναίκες εκτελούνται γυναικείοι κυκλικοί χοροί. Οι γυναίκες είναι πιασμένες σε κύκλο με τα χέρια πλεγμένα πίσω από την πλάτη και συνοδεύουν το χορό με τραγούδι. Η οργανική συνοδεία που βρίσκεται στο κέντρο του κύκλου είναι ένα μεγάλο νταούλι, ξύλινες φλογέρες και τοξοειδής άρπα με τέσσερις χορδές που θυμίζει την αρχαιοελληνική λύρα. Οι τελετές τους ακολουθούν τις αρχαίες ελληνικές παραδόσεις και η μουσική τους θυμίζει ρυθμούς τελετών όπως έχουν σωθεί μέχρι τις μέρες μας με τα «Αναστενάρια», και άλλους θρακιώτικους χορούς. Μέσα στη θάλασσα των μουσουλμάνων της Ασίας, οι Καλές είναι οι μόνοι που παράγουν κρασί και το χαίρονται στις γιορτές και στις συνάξεις τους.

Η γιορτή της άνοιξης που ονομάζεται ΙΩΣΗ, διαρκεί δύο ημέρες 14 και 15 Μαΐου και περιλαμβάνει χορούς, επισκέψεις και τραγούδια. Οι νέες κοπέλες μαζεύουν τα πρώτα λουλούδια της χρονιάς, ενώ οι οικογένειες αλλάζουν δώρα από τυρί και γάλα. Την παραμονή της γιορτής, οι μεγάλοι πάνε στα χωράφια να φροντίσουν τα καλαμπόκια, ενώ οι νέοι φτιάχνουν τα ΣΟΥΜΑΝ, βαμβακερές άσπρες λωρίδες με πολύχρωμα κρόσια, που τις φορούν σταυρωτά οι άνδρες στις γιορτές. Την επόμενη μέρα, με την ανατολή του ηλίου πηγαίνουν όλοι στον Ναό της Εστίας, ραντίζουν με γάλα τα νεογέννητα και δοκιμάζουν το πρώτο τυρί της χρονιάς, μαζί με τηγανίτες καλαμποκάλευρου. Μετά αρχίζει ο χορός των γυναικών στην κεντρική πλατεία, ενώ οι άνδρες συνοδεύουν με τύμπανα τα δυνατά τους τραγούδια. Άλλοι χορεύουν μόνοι τους, κρατώντας ραβδί ή σκαλισμένο πέλεκυ. Η γιορτή συνεχίζεται όλη την ημέρα, σταματούν με τη δύση του ηλίου και συνεχίζουν την άλλη μέρα, όπου τραγουδούν ένα τραγούδι με το οποίο ευχαριστούν την καρδιά για την αφθονία των καρπών της, ενώ κρατούν φύλλα της στα χέρια τους.

Στην γιορτή της συγκομιδής, οι γυναίκες πλένονται στο ποτάμι και χτενίζουν τα μαλλιά τους. Τη νύχτα, περνάνε μέσα απ' τα χωράφια με τα καλαμπόκια, ενώ μια γυναίκα ηλικιωμένη κόβει ένα καλαμπόκι το οποίο υποδηλώνει την αρχή της συγκομιδής της χρονιάς. Ο μοναδικός άνδρας που υπάρχει στη γιορτή αυτή, είναι ένας νεαρός βοσκός που παίζει μουσική σ' έναν αυλό, φτιαγμένο από κοτσάνι καλαμποκιού. Το ΟΥΤΣΑΛ είναι η γιορτή της συγκομιδής του σιταριού και του κριθαριού. Γιορτάζεται στα μέσα "Ιουλίου", διαρκεί δύο μέρες και περιλαμβάνει χορούς και τραγούδια.

Η γιορτή του καλοκαιριού λέγεται ΟΥΤΣΑΩ, γιορτάζεται τον Αύγουστο σ' ένα ιερό δάσος, όπου περιμένουν τους βοσκούς που θα γυρίσουν απ' τα βουνά, κουβαλώντας τυρί. Η γιορτή είναι αφιερωμένη στον ΣΑΓΙΓΚΟΡ (ΣΑΓΥΡΚΟΣ-ΣΑΤΥΡΟΣ) όπου προσφέρουν ψωμί στο Ιερό του, ενώ με την άφιξη των βοσκών που κουβαλάνε τα καλάθια με το τυρί, το ψωμί μαζί με το τυρί μοιράζεται στους θρησκευτές. Το ΠΧΟΥΛ είναι γιορτή της σοδειάς των καρυδιών και σταφυλιών. Γιορτάζεται από τις 20-25 Σεπτεμβρίου και απ' το μεσημέρι αρχίζει χορός, όπου οι άνδρες φωνάζουν «ΕΪΑ...ΙΟ!» και σφυρίζουν. Την ίδια στιγμή, οι γυναίκες αγκαλιασμένες γυρίζουν γύρω-γύρω, ενώ στο σημείο αυτό σταματάει η μουσική και ακούγονται μόνο φωνές. Μετά όλες οι γυναίκες ενώνονται σε κύκλο και τραγουδούν πολύ σιγά, ένα λυπητερό σκοπό. Τότε εισβάλουν στον κύκλο οι άνδρες, σφυρίζοντας και φωνάζοντας με τη συνοδεία του δυνατού ήχου των τυμπάνων, ενώ άλλοι άνδρες έξω απ' τον γυναικείο κύκλο χορεύουν ένα πολεμικό χορό. Προς το τέλος του Σεπτεμβρίου γιορτάζουν το μάζεμα των σταφυλιών, όπου τα τοποθετούν σε μεγάλους κάδους και θυσιάζουν μια γίδα, για να ραντίσουν με το αίμα της τα σταφύλια. Το πάτημα των σταφυλιών αρχίζει με ένα αγόρι παρθένο που πηδάει μέσα στο κάδο. Μόλις ετοιμαστεί το κρασί προσφέρουν σπονδές στους Ναούς των Θεών, ενώ δεν επιτρέπεται σε κανέναν να πάρει σταφύλια απ' τα κλίματα, πριν ολοκληρωθεί η τελετή.

Ο ΚΑΟΥΜΟΣ (Κωμός) είναι η μεγαλύτερη γιορτή των Καλάς και διαρκεί 15 ημέρες, απ' την 7η ως την 21η Δεκεμβρίου, και αποτελεί τον εορτασμό της εισόδου του νέου έτους και της καινούργιας αρχής. Η πρώτη μέρα λέγεται ΣΑΡΑΣΣΗ, που σημαίνει «φέρτε το πέυκο». Την παραμονή της γιορτής οι άνδρες πάνε και κόβουν κέδρους. Κατά την διάρκεια της νύχτας είναι αναμμένες δυο φωτιές (μια για κάθε φύλο), ενώ όλη την ημέρα οι γυναίκες φτιάχνουν ψωμί. Την αυγή, ένας ιππέας ανάβει την φωτιά σε όλα τα Ιερά. Οι οικογένειες ανταλλάσσουν μεταξύ τους ένα δίσκο τυρί, για την εξασφάλιση της ενότητας. Το βράδυ όλοι οι θρησκευτές

συγκεντρώνονται και οι τελετές αρχίζουν, όταν ο ιερέας σηκώνει τον πεύκινο πυρσό του. Μοιράζονται αμύγδαλα και αποξηραμένα φρούτα, ενώ παλιά καλάθια καίγονται συμβολίζοντας τον παλιό χρόνο που φεύγει. Οι θρησκευτές εισέρχονται στις τελετές προσποιούμενοι ότι ιππεύουν περήφανοι και συναντιούνται στην κεντρική πλατεία. Οι γυναίκες σε κύκλο χορεύουν αργά και ψάλλουν έναν ύμνο, ενώ δύο νέοι άνδρες σπάνε τον κύκλο και χορεύουν γελώντας με τα χέρια απλωμένα. Οι γυναίκες τότε γυρίζουν γύρω-γύρω και φωνάζουν. Αρχίζουν τότε χειρονομίες και φράσεις σεξουαλικού περιεχομένου, όπου οι άνδρες τους απαντούν πάλι με χειρονομίες, ενώ στο σημείο αυτό η μουσική σταματάει.

Η δεύτερη μέρα λέγεται ΓΟΣΤΣΑΡΑΣ και περιλαμβάνει επίκληση για την προστασία των κοπαδιών. Μικρά κορίτσια μεταφέρουν καλάθια με ψωμί και τυρί που τα προσφέρουν στις παντρεμένες αδελφές τους, ενώ παίρνουν ως αντάλλαγμα δαχτυλίδια, χάντρες και κρεμαστά κοσμήματα. Την τρίτη μέρα, οι γυναίκες πηγαίνουν στο ποτάμι για να επιδιορθώσουν τα φορέματά τους, ενώ οι ανήλικες κοπέλες λούζουν τα μαλλιά τους. Την τέταρτη μέρα τρώνε σπόρους και φασόλια, μαζί με καρύδια τα οποία συμβολίζουν τη γέννηση και την ανάπτυξη. Την πέμπτη μέρα ξεκουράζονται, ενώ την έκτη οι τελετουργικές ζωγραφιές ανακαινίζονται στα Ιερά απ' τους άνδρες και εφήβους. Οι βοσκοί κατευθύνουν τα κοπάδια τους κοντά στους Ιερούς χώρους, κυνηγούν ζώα και κυκλώνουν τους αγρούς, συμβολίζοντας με αυτόν τον τρόπο την ασφάλεια και την αφθονία. Τα κορίτσια μαζεύουν καλάμια απ' το ποτάμι και κάνουν βούρτσες, που τις διακοσμούν με κόκκινες κλωστές. Η έβδομη είναι μέρα της επιστροφής των νεκρών και η στιγμή της ενώσεως μεταξύ νεκρών και ζωντανών. Προσφέρονται ρύζι, κολοκύθια, σταφύλια, καρύδια, μούρα, μήλα, αχλάδια, κολιέ απ' αμύγδαλα, ψωμί και κρασί. Οι θρησκευτές συγκεντρώνονται στα Ιερά, περιμένοντας τους προγόνους, που θα έλθουν σύντομα. Μια φωτιά από πεύκα ανάβει στο Ιερό του ΜΑΧΑΝΔΕΟ (γίγαντας ευνοϊκός προς τους ανθρώπους), ενώ φτιάχνουν ένα μικρό φρούριο και του βάζουν φωτιά.

Την όγδοη μέρα καθαρίζουν τα σπίτια τους και τα κοσμήματα κεφαλής. Βράζουν νερό που έχει πριν εξαγνιστεί με την φωτιά ενός πυρσού από πεύκο. Η ένατη είναι μέρα εξαγνισμού των γυναικών. Αρχίζει μια επταήμερη περίοδος ερωτικής αποχής που λέγεται ΝΤΙΤΣ. Οι άνδρες φτιάχνουν ψωμί από σπασμένα καρύδια και σκληρό τυρί, που ετοιμάζεται σε υπαίθριο χώρο και θα προσφέρθει στους Θεούς. Πριν απ' την προετοιμασία εξαγνίζεται με καπνό πεύκου το κοντινότερο Ιερό. Τα ψωμιά που ετοιμάζονται λέγονται ΣΙΣΑΟ και ΚΟΥΤΟΥΡΟΥΛΙ. Το πρώτο είναι σχηματισμένο σε

τρεις θηλές μαστού, επειδή σύμφωνα με την πράδοση η νεράϊδα ΓΥΛΗ που βοήθησε τον Απόλλωνα στην πρώτη του επίσκεψη είχε τρεις μαστούς, ενώ το δεύτερο έχει σχήμα μισοφέγγαρου και συμβολίζει τα απόκρυφα σημεία των γυναικών. Είναι αφιερωμένο στην Θεά των φρούτων και προσφέρεται στις γυναίκες που επισκέπτονται τον εξαγνισμένο χώρο. Οι άνδρες πίνουν κρασί γύρω απ' την φωτιά, και μόλις έλθουν οι γυναίκες τις πλησιάζουν, ρίχνουν νερό στα κεφάλια τους και περνούν ένα κομμάτι κέδρου τρεις φορές πάνω απ' το κεφάλι της νεότερης, και αφού επαναλάβουν τη διαδικασία για κάθε γυναικείο μέλος, το πετάνε μακριά. Ένα κομμάτι κέδρου κόβεται και πετιέται στην φωτιά κι εκεί, παρουσία των Θεών, οι γυναίκες τρώνε το ψωμί, ενώ οι βοσκοί προσεύχονται στον ΙΑΤΣ, ο προστάτης των ζώων. Τη δέκατη μέρα οι άνδρες πλένονται τη νύχτα και ετοιμάζεται ένα καρυδένιο ψωμί το οποίο λέγεται ΕΑΓΛΕ. Λεπτές γραμμές ζύμης απλώνονται στο πάνω μέρος του ψωμιού και φτιάχνονται στρογγυλά σχήματα από βελανίδια, που μοιάζουν με γραμμές φτερών. Το ψωμί ετοιμάζεται πάνω σε μια λευκή, λεπτή πλάκα και ψήνεται σε μια βαθιά, μαύρη πλάκα από σχιστόλιθο.

Την ενδέκατη μέρα γίνεται η μεγάλη θυσία. Οι βοσκοί διακοσμούν κέρατα από τριάντα γίδες με πεύκο. Ανάβουν φωτιά στο Ιερό του ΣΑΓΙΓΚΟΡ και προσφέρουν ψωμί. Συσσωρεύουν πεύκα στα δεξιά του Ιερού και δύο νέοι άνδρες θυσιάζουν ο καθένας 15 γίδες. Με το αίμα που υπάρχει στα χέρια τους, ραντίζουν την φωτιά, τους κορμούς της βελανιδιάς, το Ιερό και τις πέτρες του Ιερού Τραπεζιού, ενώ οι γυναίκες χορεύουν στην πλατεία. Η δωδέκατη είναι ημέρα των ευλογιών. Οι γυναίκες βάζουν φτερά παγωνιού στο κεφάλι, για να γιορτάσουν το πέρασμα του χρόνου, ενώ οι άνδρες κρατούν γούρια με πολύχρωμα σχέδια και φορούν στα κεφάλια τους βλαστάρια βελανιδιάς. Την 13η μέρα γιορτάζουν τη νύχτα των φώτων. Υψώνουν πυρσούς τριών μέτρων απ' τις βάσεις των δένδρων, ενώ μακριά κομμάτια ξύλου κόβονται και δένονται μεταξύ τους με ίνες ιτιάς. Χορεύουν όλη τη νύχτα γύρω από μια τεράστια πυρά.

Την 14η μέρα, οι άνδρες φοράνε γυναικεία ρούχα και κρύβουν τα πρόσωπά τους με μάσκες, ενώ όλοι προσπαθούν να βρουν ποιος είναι ο καθένας! Την 15η μέρα φτιάχνουν ένα ψωμί που περιέχει κομμάτια κρέατος, βότανα, καρύδια, σπόρους ροδιού, αλάτι και μαγιά. Τα ζευγάρια έχουν προσευχηθεί στον Απόλλωνα, ελπίζοντας στη γέννηση υιών και τον έχουν δοξάσει: «Ο Μπαλομáιν ήλθε στο χωριό και πήρε το μερίδιό του. Τιμή σ' εσάς απόγονοι των προγόνων σας, που διατηρείτε τα Έθιμα. Όταν θυσιάζετε καίγοντας κέδρους, ο καπνός ανυψώνεται κατ' ευθείαν στους ουραμούς, δείχνοντας πως ο Θεός έχει δεχθεί τις προσευχές

σας. Ο Μπαλομάλιν φεύγει ευχαριστημένος...».

Για το τελευταίο γεύμα με κρέας, χρησιμοποιούνται το κεφάλι και τα πόδια. Τα κεφάλια που είναι καρφωμένα σε δοκάρια καίγονται στην φωτιά. Οι γυναίκες βράζουν τα πόδια και το κεφάλι μιας γίδας, ενώ ένα εξαγνισμένο αγόρι ρίχνει καρύδια στο στάβλο. Ανάβουν φωτιά κι οι γυναίκες αρχίζουν να τραγουδούν. Μετά την θυσία της γίδας και την προσφορά ψωμιού, αρχίζει η επίσημη έναρξη του κωμού, όπου οι χοροί και τα τραγούδια συνεχίζουν μέχρι το πρωί.

Οι Καλές, παρόλο που ζουν σ' ένα καθόλου φιλικό αλλόφυλο περίγυρο (Ισλαμιστές, Βουδιστές, Ινδουιστές) όπου ιδιαίτερα οι Μουσουλμάνοι τους θεωρούν απίστευτους (Καφίρ) και προσπαθούν με απειλές, εκβιασμούς ή με δελεαστικές παροχές να τους εξισλαμίσουν, διατηρούν, στο ακέραιο, τη φυλετική τους ιδιαιτερότητα και σέβονται απόλυτα την καθαρότητα της φυλής τους, αφού η επιμειξία, με άλλες φυλές, είναι αδιανόητη. Η κάθε μία από τις κοινότητες των Καλές, διοικείται από εκλεγμένο αρχηγό, ο οποίος μαζί με τους ιερείς και 12 συμβούλους συναποφασίζουν για τα κοινά. Οι ιερείς τους είναι κληρονομικοί. Ναοί αφιερωμένοι στην θεά της οικογένειας βρίσκονται σε κάθε χωριό και είναι οι μοναδικοί λατρευτικοί χώροι που έχουν πρόσβαση οι γυναίκες. Οι άνδρες θυσιάζουν τράγους στις ανδρικές θεότητες έξω από το χωριό και κατά κανόνα σε μεγάλο υψόμετρο. Οι Καλές έχουν πιο ανοιχτόχρωμη επιδερμίδα σε σχέση με τη σκουρόχρωμη των Πακιστανών. Τα μαλλιά τους είναι συχνά ανοιχτόχρωμα, ενώ δεν είναι λίγοι αυτοί που έχουν γαλανοπράσινα ή και καταγάλανα μάτια. Το ανάστημά τους είναι από κανονικό μέχρι ψηλό. Είναι όλοι τους ευθυτενείς και ευκίνητοι.

Η ενδυμασία των ανδρών περιλαμβάνει ένα μακρύ μάλλινο ή λινό χιτώνα (Καμίς) και φοριέται πάνω από μακριά παντελόνια. Το καπέλο τους είναι η μακεδονική «Καυσία». Οι γυναίκες ξεχωρίζουν για την ομορφιά τους, είναι περήφανες, ελεύθερες με έκδηλη κοινωνικότητα και ενεργό συμμετοχή στις δημοκρατικές διαδικασίες της Κοινότητας. Ντύνονται με έναν ποδήρη μαύρο χιτώνα (Sangachs) κεντημένο με πολύχρωμα γεωμετρικά σχήματα στον ποδόγυρο, στις άκρες των μανικιών και το μπούστο. Στολίζονται με περιδέραια από χρωματιστές χάντρες, το πλήθος των οποίων υποδηλώνει το βαθμό της οικονομικής επιφάνειάς τους. Τα μαλλιά τους είναι χτενισμένα σε πέντε κοτσίδες όπου η βασική, στο κέντρο της κεφαλής, έχει πλεχτεί από νεαρής ηλικίας και δεν έχει κοπεί ποτέ. Στο κεφάλι φοράνε ένα ολοκέντητο καπέλο (Σουσουτ), που θυμίζει ελληνική περικεφαλαία. Λέγεται, πως ο Μ. Αλέξανδρος, την παραμονή κάποιας μάχης, εξέφρασε στους επιτελείς του, τις επιφυλάξεις τους, για την επιτυχή έκβασή της. Τελικά η μάχη

κερδήθηκε, χάρη σε απρόβλεπτη πολεμική επέμβαση των γυναικών. Ικανοποιημένος ο Αλέξανδρος, αποφάσισε, να τιμήσει τις γυναίκες, για την αποτελεσματική βοήθειά τους. Κάλεσε γενική σύναξη των ανδρών του και μετά από εξιστόρηση της σημασίας της επέμβασης των γυναικών, τους ζήτησε να δώσουν τις περικεφαλαίες τους στις γυναίκες, που αποδείχτηκαν αξιότερες. Τότε, ένας στρατηγός, έβγαλε την περικεφαλαία του και την φόρεσε στο κεφάλι της αρχηγού των γυναικών. Σε ανάμνηση του γεγονότος αυτού καθιερώθηκε το «Σουσουτ», οι οποίες Νολησιανές δεν το αποχωρίζονται ούτε μια στιγμή της ημέρας, τιμώντας έτσι την τιμή που τους έκανε ο Μεγάλος Βασιλιάς (Ισκαντέρ).

Γενικά οι τρόποι των Καλός (ανδρών και γυναικών) έχουν μία ελληνοπρέπεια. Με πολλή ευχαρίστηση εξυπηρετούν τον επισκέπτη, είναι ευγενείς και πρόθυμοι. Είναι εντυπωσιακός ο τρόπος καλωσορίσματος από τους Καλός. Σε παίρνουν στην αγκαλιά τους, ακουμπώντας ελαφρά το στήθος σου και φέρνοντας το χέρι στο μέρος της καρδιάς, με το συμβολισμό, να νιώσουν το καρδιοχτύπι σου και να το πάρουν να ακουμπιστεί με το δικό τους, προφέροντας συνάμα τον χαιρετισμό «Ισπάτα μπάιαρ» (σε φιλώ αδερφέ). Χαιρετώντας τη γυναίκα, που σε υποδέχεται, της φιλάς το χέρι και εκείνη το δικό σου, λέγοντάς της «Ισπάτα μπάμπα» (σε φιλώ αδερφή), αντιχαιρετώντας λέγοντάς σου «Ισπάτα μπάιαρ» (σε φιλώ αδερφέ).

Δείχνουν ιδιαίτερη φροντίδα για τους νέους και ηλικιωμένους. Φροντίζουν με αγάπη τους αρρώστους και είναι φιλόξενοι. Διακρίνονται για την ευστροφία του μυαλού τους, τη γρήγορη αντίληψη και παίρνουν σύντομα αποφάσεις. Οι δε οικογενειακοί τους δεσμοί είναι πολύ ισχυροί. Οι Καλός, παρά τις κατά καιρούς διώξεις και αποδεκατισμό της φυλής τους, από διάφορους επιδρομείς (Μογγόλους, Κινέζους, Τατάρους, Πέρσες και Μουσουλμάνους), παραμένουν φιλειρηνικοί άνθρωποι και αμνησικάκοι. Είναι εύθυμοι τύποι και αγαπάνε τη μουσική, το τραγούδι και το χορό. Μάλιστα, το να είναι κανείς καλός χορευτής αποτελεί ιδιαίτερη τιμή, όπως ακριβώς, συνέβαινε και στην αρχαία Ελλάδα. Ο γιος π.χ. του Αχιλλέα, Πύρρος, δοξάστηκε επειδή χόρευε ωραία.

Οι Καλός, φυσικά απομονωμένοι, έχουν αναπτύξει μια οικονομία αυτάρκειας που συνδυάζει τη γεωργία μικρής κλίμακας και την κτηνοτροφία. Ο καταμερισμός υποχρεώσεων ανάμεσα στο αντρώγυνο είναι προδιαγεγραμμένος με πολύ σαφήνεια. Η γυναίκα έχει την ευθύνη του νοικοκυριού, την φροντίδα των παιδιών και τις ελαφριές δουλειές στα χωράφια. Ο άντρας αναλαμβάνει το όργωμα, αλώνισμα και μεταφορά της σοδειάς. Κύρια όμως ευθύνη του είναι η κτηνοτροφία.

Αυστηρά ενδογαμικοί οι Καλάς, δείχνουν ανοχή στις προγαμιαίες σχέσεις, όμως η απαγωγή γυναικών είναι σύνηθες φαινόμενο, ο θεσμός του γάμου εύθραυστος και η διεκδίκηση συζύγου γίνεται αφορμή για την εκδήλωση ενδοφυλετικών συγκρούσεων. Οι Καλάς παντρεύονται μόνον από έρωτα και μάλιστα σε μικρή ηλικία. Τα αγόρια από 16 χρονών και τα κορίτσια από 14. Η διαδικασία του γάμου είναι απλή: Αφού πρώτα τα «βρουν» μεταξύ τους οι νέοι, γνωστοποιούν τη θέλησή τους να παντρευτούν, στους γονείς τους, οι οποίοι δεν έχουν κανένα άλλο λόγο, παρά μόνο να συζητήσουν και να αποφασίσουν για το ύψος της προίικας (από 5.000 ρουπίες και άνω, 1 ρουπία = 6,50 δρχ., ή κάποιο χωράφι ή μερικά ζώα), που θα δώσει ο γαμπρός στον πατέρα της νύφης. Μετά τη συμφωνία τους, που πολύ σπάνια δεν επιτυγχάνεται, ορίζεται η ημερομηνία του γάμου. Οι γάμοι των Καλάς τελούνται μέσα στο Ναό της Εστίας. Η νύφη και ο γαμπρός οδηγούνται μέσα στο Ναό κι ανάβουν μια φωτιά. Ένα παρθένο αγόρι, 15-16 ετών θυσιάζει μια γίδα και ραντίζει με το αίμα της το Ναό και το ζεύγος. Η νύφη τότε παίρνει πέντε γλυκίσματα, ενώ το αγόρι ρίχνει στην φωτιά κέδρο και μετά τη σβήνει με νερό. Μετά παίρνει τα κομμάτια του κέδρου και τα πετάει πάνω απ' το κεφάλι της νύφης. Ο γάμος έχει ολοκληρωθεί όταν η νύφη φάει τα γλυκίσματα. Μετά το γάμο, και κατά τεκμήριο ενηλικίωση της γυναίκας, η θέση της, στην κοινωνία της φυλής αποκτάει ιδιαίτερη σημασία, γιατί είναι αυτή που θα επωμισθεί ευθύνες και θα φέρει στον κόσμο καινούργιους ανθρώπους.

Το πένθος στους Καλάς διαρκεί τρεις ημέρες και υπάρχουν τρεις γυναίκες, εκ των οποίων οι δύο χορεύουν, ενώ η τρίτη βρίσκεται στο νεκροκρέβατο μαζί με το νεκρό και επαναλαμβάνει με θρηνητικό τρόπο την φράση «Ω έγγονε του ΣΙΑΡΑΚΑΤ». Την στιγμή της ταφής ένα χορτάρινο ομοίωμα καίγεται, και μόλις περάσει ένας χρόνος τοποθετείται ένα ξύλινο ομοίωμα στο φέρετρο. Το σώμα του νεκρού τοποθετείται σ' ένα ξύλινο φέρετρο και μεταφέρεται με το σκέπασμα ανοικτό στον Ναό της Εστίας. Για δύο μέρες οι συγγενείς κι οι φίλοι μένουν στο Ναό μαζί με το νεκρό, όπου χορεύουν και τραγουδούν σε χαμηλούς τόνους. Αν υπάρχει βαρύ πένθος, σκοτώνουν ένα κοράκι και το κρεμούν έξω απ' την πόρτα τους.

Τα σπίτια των Καλάς, που θυμίζουν μακεδονικό χαγιάτι, είναι αμφιθεατρικά χτισμένα στην πλαγιά του βουνού, με πέτρες που συμπλέκονται με χοντρούς κορμούς δέντρων και με συνδετικό υλικό λάσπη από το ποτάμι. Η σκεπή (χωμάτινη) του πρώτου σπιτιού, γίνεται αυτή του δεύτερου, από πάνω κ.ο.κ. Το είδος αυτός αρχιτεκτονικής προτιμάται για οικονομία καλλιεργήσιμης γης, που

είναι λιγοστή και δεύτερον για λόγους ετοιμότητας συλλογικής άμυνας. Ο εσωτερικός χώρος αποτελείται από μία αίθουσα, που στο κέντρο υπάρχει η εστία και από πάνω της, στο ύψος της σκεπής, είναι μία τρύπα, για να βγαίνει ο καπνός. Για λόγους προστασίας από το κρύο υπάρχει μόνον ένα παράθυρο. Πρέπει να σημειωθεί, ότι οι Καλές είναι οι μόνοι στην περιοχή που χρησιμοποιούν καθίσματα, σε αντίθεση με τους Μουσουλμάνους που κάθονται οκλαδόν (σταυροπόδι). Μάλιστα, τα διακοσμούν με σκαλιστά ελληνικά σχέδια, όπως το αστέρι της Βεργίνας, τον Μέανδρο κ.α. Είναι δε όμοια με τα σκαμνιά που βρέθηκαν στις ανασκαφές της Βεργίνας και εκτίθενται στο Μουσείο της Θεσσαλονίκης.

Σήμερα, μετά από προσπάθειες μερικών Ελλήνων και την συνδρομή φορέων της ελληνικής πολιτείας, οι Καλές έχουν πλέον και το δικό τους σχολείο, ενώ γίνονται προσπάθειες εκσυγχρονισμού διαφόρων επιπέδων της ζωής τους (διάνοιξη δρόμων, αγροτικά μηχανήματα κλπ.).

Πηγές

abnet.agrino.org | ethnos.gr | kathimerini.gr | greekreligion.gr | vergos.net | en.wikipedia.org | mani.org.gr | ethnikoi.org